

پوهنتون سلام
پوهنځی شرعیات و قانون
پر وګرام ماستری فقه و قانون

امارت اسلامی افغانستان
وزارت تحصیلات عالی
معینیت امور علمی

احکام پیمان های سیاسی در فقه اسلامی

(رساله ماستری)

محصل: نبی الله " روفی "

استاد رهنما: دکتور رفیع الله " عطاء "

سال: ۱۴۰۲ هـ. ش - ۱۴۴۵ هـ. ق

پوهنتون سلام

پوهنځی شرعیات و قانون

برنامه ماستری فقه و قانون

امارت اسلامی افغانستان

وزارت تحصیلات عالی

معینیت امور علمی

احکام پیمان های سیاسی در فقه اسلامی

(رساله ماستری)

محصل: نبی الله رؤفی

استاد رهنما: دکتور رفیع الله عطاء

سال: 1402 هـ ش 1445 هـ ق

پوهنتون سلام

معاونیت علمی

امريت برنامه های فوق لیسانس

پوهنځی شرعیات و قانون

برنامه ماستری فقه و قانون

تصدیق نامه

محترم (نبی الله) ولد (خان آقا) دارنده ID نمبر: SH-MSF-S1401-911 محصل دور (دهم) فقه و قانون که رساله ماستری خویش را تحت عنوان:

(احکام پیمان های سیاسی در فقه اسلامی)

به تاریخ ۱۴۰۴/۲/۲۵ هـ ش موفقانه دفاع نمود، و به اساس بررسی هیات تحکیم مستحق ۹۵ (نمره به عدد) نور محمد (نمره به حروف) گردید، موفقیت شان را از الله متعال خواهانیم.

اعضای هیات تحکیم:

ردیف	نام استاد	مسئولیت	امضاء
۱	دکتور عبد الله حقیار	عضو هیات	
۲	استاد وزیر محمد سعیدی	عضو هیات	
۳	دکتور رفیع الله عطاء	استاد رهنما و رئیس جلسه	

معاون علمی

آمر برنامه های فوق لیسانس

خلاصه بحث

انعقاد پیمان های سیاسی به زمانی برمی گردد که انسان ها به شعوب، قبایل و گروه ها تقسیم شدند و در نتیجه، آراء و نظریات متضاد به میان آمد. مردم ایده انعقاد پیمان های سیاسی را زمانی مطرح کردند که به این امر پی بردند، تنها نیرو و قدرت در احقاق حقوق و دفاع از دست آورد های شان کافی نیست و ضرورت به حفظ مصلحت ها و تداوم منافع، با توسل به رویکرد های دیگر نیز محسوس است. بنابراین، امر تحقق مصلحت، حفظ عقاید و منافع مشترک، رکن اساسی پیمان های سیاسی را تشکیل داده و باعث انعقاد پیمان های سیاسی میان دولت ها، احزاب، سازمان ها و گروه ها شد و این روند همچنان ادامه دارد.

دین مقدس اسلام سیاست های ظالمانه یی را که منجر به محرومیت انسان ها گردد و به منزله تعرض و تجاوز پنداشته شود و یا سبب تسلط دشمنان بر مردم و کشور و بروز بی عدالتی شود، ممنوع قرار داده است. همچنان سیاست هایی را تصدیق می کند که وسیله احقاق حقوق، اجرای عدالت و حمایت از مظلومان شود و برای هریک از این سیاست ها مبانی و مشخصات قرار داده است. بناءً پیمان های سیاسی که اهداف و مقاصد عمومی را تضمین نموده از شروط فاسده مبرا باشد، در شریعت اسلامی امر مستحسن و یک واقعیت بین المللی پنداشته می شود.

هدف محوری تحقیق: بررسی پیمان های سیاسی طبق آراء و دیدگاه های فقهاء و جستجوی آن در منابع شرعی می باشد. زیرا عقد پیمان های سیاسی و عمل به مکلفیت های آن بدون دانستن احکام فقهی، ضوابط و شرایط آن درست نمی باشد.

روش تحقیق: مطالب این تحقیق از طریق مراجعه به منابع مکتوب، از شیوه کتابخانه ای گرد آوری گردیده و محتوای آن با روش توصیفی، تحلیلی و تطبیقی تدوین گردیده است.

نتایج متوقعه تحقیق: برآیند مطالعات این تحقیق حاکی از آن است:

- پیمان سیاسی تعهد و عقد کردن و نیز کمک مطابق امور مباح شرعی، میان دو یا چندین طرف سیاسی، برای تحقق اهداف سیاسی توافق شده می باشد.
- پیمان های سیاسی دارای اسباب توثیق، حکمت ها، شروط و ضوابط می باشد.
- قائلین بر جواز پیمان های سیاسی می گویند که پیمان های سیاسی به هدف حفظ دعوت اسلام و رساندن پیام اسلام و بر مبنای تحقق عدالت و رفع ظلم مشروع شده است.
- حکم پیمان های سیاسی میان مسلمانان خواه به سطح دولت ها باشد، یا گروه ها و احزاب اگر

در برابر ظلم و تحقق عدالت باشد، شرعاً جایز بوده و همچنان نمایانگر وحدت مسلمین در قضایای سیاسی می باشد.

- پیمان های سیاسی مسلمانان با غیر مسلمانان از دو حالت خالی نمی باشد؛ یا از لحاظ ضرورت و حاجت می باشد یا بدون حاجت؛ که هریک احکام متفاوت دارند.

بناءً موضوعات مرتبط به پیمان های سیاسی در این رساله به شش فصل تقسیم شده است، که در بخش نخست به شرح تعاریف و مفاهیم پیمان، سیاست و تقسیمات پیمان ها پرداخته شده است.

در فصل دوم در مورد عوامل نشأت و بروز پیمان ها، انواع پیمان ها قبل از اسلام و معروف ترین آنها از لحاظ مکان و نوع توثیق بحث گردیده است.

فصل سوم در مورد حکم پیمان های سیاسی در اسلام با ذکر دلایل قائلین و مانعین و همچنان در مورد حکمت های مشروعیت پیمان های سیاسی و ضمانت اجرایی پیمان ها می باشد.

در فصل چهارم در مورد ضوابط پیمان های سیاسی، اهلیت شرعی و سیاسی طرفین در انعقاد پیمان های سیاسی، پرداخته شده است.

در فصل پنجم که محور اساسی این رساله می باشد، احکام پیمان های سیاسی از حیث پیمان کننده گان و حکم فسخ این پیمان های سیاسی، بحث صورت گرفته است.

در فصل ششم به ذکر دو پیمان اخیر در افغانستان و جایگاه شرعی آنها به صورت مختصر پرداخته شده است.

در بخش خاتمه رساله نتیجه گیری، پیشنهادات، فهرست آیات، فهرست احادیث، فهرست اعلام و منابع مأخذ آورده شده است.

واژه های کلیدی: پیمان، سیاست، حکم، انعقاد

فهرست مطالب

مقدمه

دلائل انتخاب موضوع:	Error! Bookmark not defined.....
اهمیت موضوع:	Error! Bookmark not defined.....
سوالات تحقیق:	۳
روش تحقیق:	Error! Bookmark not defined.....
پیشینه تحقیق:	۵
مشکل تحقیق:	۵
خطه بحث:	۶

فصل اول

مفهوم پیمان سیاسی

مبحث اول: پیمان در لغت و اصطلاح	Error! Bookmark not defined.....
مطلب اول: پیمان در لغت	Error! Bookmark not defined.....
مطلب دوم: پیمان در اصطلاح	۱۳
مطلب سوم: تقسیمات پیمان های سیاسی و نظامی از جانب علما ...	Error! Bookmark not defined.....

defined.

مبحث دوم: مفهوم سیاست در لغت و اصطلاح	۱۹
مطلب اول: سیاست در لغت	۱۹
مطلب دوم: سیاست در اصطلاح	۲۱
مبحث سوم: تعریف مختار پیمان های سیاسی و تحلیل آن	۳۱

فصل دوم

عوامل نشأت و پیمان های معروف قبل از اسلام

مبحث اول: عوامل نشأت پیمان ها و انواع آن	۳۵
--	----------

- مطلب اول: عوامل مؤثر در نشأت پیمان ها ۳۵
- مطلب دوم: انواع پیمان ها قبل از اسلام ۳۶
- مبحث دوم: معروف ترین پیمان ها قبل از اسلام از لحاظ زمان، مکان و توثیق ۳۸
- مطلب اول: مشهورترین پیمان های معروف میان قبائل عرب ۳۹
- مطلب دوم: پیمان های قبائل عرب با غیر عرب قبل از اسلام ۴۲

فصل سوم

مشروعیت پیمان های سیاسی در اسلام

- مبحث اول: حکم پیمان های سیاسی در اسلام ۴۶
- مطلب اول: حکم پیمان های سیاسی در میان مسلمانان ۴۶
- مطلب دوم: حکم پیمان سیاسی میان دولت ها و یا احزاب مسلمانان و غیر مسلمانان ۴۷
- مطلب سوم: شروط مشروعیت پیمان سیاسی میان مسلمانان و غیر مسلمانان ۴۹
- مطلب چهارم: حکم سیاست بی طرفی در فقه اسلامی ۵۱
- مبحث دوم: دلایل قائلین و عدم قائلین جواز پیمان های سیاسی در اسلام ۵۴
- مطلب اول: دلایل قائلین به جواز پیمان های سیاسی از قرآن کریم ۵۴
- مطلب دوم: دلایل مشروعیت پیمان های سیاسی از سنت نبوی (صلی الله علیه وسلم) ... ۵۷
- مطلب سوم: استدلال از قیاس و عقل بر مشروعیت پیمان های سیاسی ۶۰
- مطلب چهارم: دلایل قائلین به عدم جواز پیمان های سیاسی در اسلام ۶۱
- مطلب پنجم: مناقشه دلایل قائلین به عدم جواز پیمان های سیاسی در اسلام ۶۲
- مبحث سوم: حکمت مشروعیت پیمان های سیاسی در اسلام ۶۵
- مطلب اول: پیمان های سیاسی حافظ دعوت و از بین بردن ظلم ۶۵
- مطلب دوم: پیمان های سیاسی به هدف تضعیف و مبارزه با دشمنان مشترک ۶۶
- مطلب سوم: پیمان های سیاسی به هدف تحقق مقاصد عمومی ۶۸

مبحث چهارم: تکلیف فقهی پیمان های سیاسی در اسلام ۶۹

فصل چهارم

ضوابط پیمان های سیاسی در اسلام

مبحث اول: تحقق مصلحت های مسلمین ۷۳

مطلب اول: مصلحت های که فقهای اسلاف بیان نموده اند ۷۳

مطلب دوم: مصلحت های که فقهای معاصر بیان نموده اند ۷۵

مبحث دوم: حفاظت از عقیده اسلامی و انعطاف پذیری در اعمال سیاسی ۷۶

مطلب اول: حفاظت از عقیده اسلامی ۷۶

مطلب دوم: انعطاف پذیری در اعمال سیاسی اسلامی ۷۹

مبحث سوم: اهلیت شرعی و سیاسی در انعقاد پیمان های سیاسی ۸۲

مطلب اول: اهلیت شرعی در انعقاد پیمان ها ۸۳

مطلب دوم: عقد پیمان های سیاسی در غیاب خلیفه در فقه سیاسی معاصر ۸۴

فصل پنجم

احکام پیمان های سیاسی از حیث پیمان کننده گان

مبحث اول: پیمان های سیاسی میان مسلمانان ۸۶

مطلب اول: وجوب وحدت میان مسلمین و حکم تقسیم شان به دولت ها و ممالک ۸۸

مطلب دوم: پیمان سیاسی میان دو جماعت و یا احزاب مسلمان ۹۳

مطلب سوم: پیمان های سیاسی میان دولت های مسلمین ۹۵

مبحث دوم: پیمان های سیاسی میان مسلمانان با غیر مسلمانان بر ضد غیر مسلمانان ... ۹۶

مطلب اول: حکم استعانت از غیر مسلمان ۱۲۲

مطلب دوم: پیمان های سیاسی معاصر بین مسلمین و غیر مسلمین ۱۲۸

مبحث سوم: پیمان های سیاسی میان مسلمانان با غیر مسلمانان بر ضد مسلمانان ۱۳۰

مطلب اول: حکم شرعی عقد پیمان مسلمان با غیر مسلمان بر ضد مسلمان ۱۳۰

مطلب دوم: آیا مشروع است پیمان و استعانت از غیرمسلمان برای رفع ظلم و بغاوت. ۱۳۳

مطلب سوم: تجربه های معاصر در پیمان سیاسی مسلمانان با غیر مسلمانان..... ۱۳۵

مطلب چهارم: حکم فسخ پیمان های سیاسی ۱۳۶

فصل ششم

جایگاه شرعی بعضی از پیمان های سیاسی معاصر افغانستان

مبحث اول: پیمان سیاسی و امنیتی دولت جمهوری اسلامی افغانستان با آمریکا..... ۱۳۹

مطلب اول: موضوعات اساسی و طرفین طرفین پیمان سیاسی و امنیتی با آمریکا..... ۱۴۱

مطلب دوم: جایگاه شرعی پیمان سیاسی و امنیتی با امریکا ۱۴۳

مبحث دوم: پیمان سیاسی دوحه میان امارت اسلامی افغانستان و امریکا ۱۴۵

مطلب اول: موضوعات اساسی و طرفین پیمان سیاسی دوحه ۱۴۵

مطلب دوم: جایگاه شرعی و نتایج پیمان سیاسی دوحه ۱۴۹

خاتمه

الف: نتیجه گیری 1

ب: پیشنهاد ها Error! Bookmark not defined.

ج: فهرست آیات Error! Bookmark not defined.

د: فهرست احادیث Error! Bookmark not defined.

ه: فهرست اعلام Error! Bookmark not defined.

و: فهرست منابع 3

Summary : ۱۷۰

خاتمه

این بخش شامل نتیجه گیری، پیشنهاد ها و فهرس می باشد:

الف: نتیجه گیری

از آنچه در مورد احکام پیمان های سیاسی در فقه اسلامی طی شش فصل نوشته شده به طور فشرده چنین نتیجه گیری می شود:

1. پیمان سیاسی عبارت از تعهد و عقد کردن و نیز کمک مطابق امور مباح شرعی، میان دو یا چندین طرف سیاسی، برای تحقق اهداف سیاسی توافق شده، خواه دایمی باشد یا مؤقت گفته می شود.

2. برای نشأت هر پدیده عاملی وجود دارد و در نشأت پیمان ها نیز عوامل مؤثر وجود دارد مانند: وجود منافع مشترک، وجود پیمان کننده گان ضعیف و قوی وجود حالت منازعه.

3. قریش قبل از بعثت پیامبر (صلی الله علیه و سلم) پیمان های متعددی را با قبائل عرب و غیر عرب انعقاد نموده بودند که اسباب متعددی از جمله اسباب سیاسی، اسباب تجاری و اسباب اقتصادی را شامل میشد.

4. هیچ عهد و پیمان یا قانون بدون ضمانت اجرایی نمی تواند کار آمد باشد.

5. از اسباب توثیق پیمان های سیاسی میتوان از سوگند، مکان معین، آتش پیمان، اشیاء معین و عصبیت نام برد.

6. پیمان های سیاسی نوعی از معاهدات سیاسی بوده که حکم آن به قرآن و سنت نبوی (صلی الله علیه و سلم) ثابت می باشد.

7. عقد پیمان های سیاسی دارای حکمت ها می باشد.

8. برای عقد پیمان های سیاسی ظوابط و شروطی از طرف فقهای کرام گذاشته شده است.

9. سیاست بی طرفی به عنوان یک واقعیت بین المللی توسط یک کشور برای حفظ منافع دنبال می شود. قرآن کریم از سیاست بی طرفی به معنای اعتزال (کناره گیری) ذکر نموده که با مفهوم مدرن مطابقت دارد.

10. علمای معاصر و دانشمندانی که قایل بر جواز پیمان های سیاسی اند می گویند که پیمان های سیاسی به هدف حفظ دعوت اسلام و رساندن پیام اسلام و بر مبنای تحقق عدالت و رفع ظلم مشروع شده است.

11. در مورد حکمت های مشروعیت پیمان های سیاسی در اسلام میتوان: از حافظ دعوت و

- از بین بردن ظلم، تضعیف و مبارزه با دشمنان مشترک، تحقق مقاصد عمومی.
12. تکلیف یعنی مشخص کردن کیفیت، صفت و شکلی که بر آن استوار است. پس در تکلیف فقهی پیمان های سیاسی کیفیت، صفت و شکل پیمان های سیاسی مورد بحث می باشد.
13. از ضوابط پیمان های سیاسی میتوان به تحقق مصلحت عام مسلمین، حفاظت از عقیده اسلامی و انعطاف پذیری در اعمال سیاسی اسلامی می توان نام برد.
14. انعطاف در اعمال سیاسی دارای یک سلسله اصول و قواعد می باشد.
- 15.
16. حکم پیمان های سیاسی میان مسلمانان خواه به سطح دولت ها باشد یا گروه ها و احزاب اگر در برابر ظلم در حوزه سیاسی و اقتصادی باشد شرعاً جایز بوده و یک امر مستحسن می باشد همچنان نمایانگر وحدت مسلمین در قضایای سیاسی می باشد.
17. پیمان های سیاسی در مجموع میان دو گروه از مسلمانان جایز است و این امر از نظر عقل و واقعیت ممکن است.
18. پیمان های سیاسی مسلمانان با غیر مسلمانان بر ضد غیر مسلمانان از دو حالت خالی نمی باشد؛ یا این پیمان سیاسی از لحاظ ضرورت و حاجت می باشد یا بدون حاجت؛ که هر یک از جهت حکم فرق دارند.
19. در مورد پیمان های سیاسی با غیر مسلمانان و استعانت از آنها بر ضد مسلمانان دلایل متعدد بر عدم همکاری، دوستی و استعانت موجود می باشد که بادر نشر داشت ایجابات و حالات احکام متفاوت داشته است.
20. در نصوص از فقه های اسلام بر عدم استعانت از غیر مسلمانان قول شده است چون خود اینها بر پیکر اسلام و مسلمانان خنجر میزنند پس چگونه میتوان از آنها یاری جست.
21. فسخ پیمان های سیاسی دون دلیل مؤجه و عدم پایان زمان و تکمیلی شرایط آن درست نمی باشد.
22. افغانستان در طول تاریخ خاصاً در سال های پسین شاهد عقد پیمان های سیاسی با اشکال متفاوت آن بوده است.

و: فهرست منابع

القرآن الكريم

1. ابن الاثير، أبو الحسين علي بن أبي الكرم محمد بن محمد بن عبدالكريم بن عبد الواحد الشيباني الجزري، عز الدين ابن الاثير (المتوفى: ٥٦٣٠هـ)، الكامل في التاريخ، ت: عمر عبد السلام تدمري، ن: دار الكتاب العربي، بيروت - لبنان، ط: الأولى، ١٤١٧هـ - ١٩٩٧م.
2. ابن تيميه، تقى الدين أبو العباس أحمد بن عبد الحليم بن تيمية الحراني (المتوفى: ٧٢٨)، مجموع الفتاوى، ت: عبد الرحمن بن محمد بن قاسم، ناشر: مجمع الملك فهد لطباعة المصحف الشريف، المدينة النبوية، سال ١٤١٦هـ - ١٩٩٥م.
3. ابن البيع، أبو عبدالله الحاكم محمد بن عبدالله بن محمد بن حمدويه بن نعيم بن الحكم الضبي الطهماني النيسابوري، المعروف بابن البيع (المتوفى: ٤٠٥ هـ) المستدرک على الصحيحين، ت، مصطفى عبد القادر عطا، ن. دار الكتب العلمية- بيروت، ط الاولى، ١٤١١ - ١٩٩٠.
4. ابن العربي، القاضي محمد بن عبدالله أبوبكر بن العربي المعافري الاشبيلي المالكي (المتوفى: ٥٥٤٣هـ)، أحكام القرآن، محمد عبد القادر عطا، ن: دار الكتب العلمية، بيروت- لبنان، ط ١٤٢٤هـ - ٢٠٠٣م.
5. ابن حزم، أبو محمد علي بن أحمد بن سعيد بن حزم الأندلسي القرطبي الظاهري (المتوفى: ٥٤٥٦هـ)، المحلى بالاثار، ن: دار الفكر، بيروت.
6. ابن عابدين، محمدا مين بن عمر بن عبدالعزيز عابدين الدمشقي الحنفي (متوفى ٥٣٧هـ)، ردالمختار على الدر المختار، ناشر: دار الفكر-بيروت، ط دوم، ١٤١٢هـ - ١٩٩٢م.
7. ابن فرحون، إبراهيم بن علي بن محمد، برهان الدين اليعمرى (متوفى: ٧٩٩هـ)، تبصرة الحكام فى أصول الأفضية و مناهج الأحكام، ناشر: مكتبة الكليات الأزهرية، طبع اول، سال: ١٤٠٦هـ - ١٩٨٦م.
8. ابن قدامة، أبو محمد موفق الدين عبدالله بن أحمد (ت: ٦٣٠ هـ)، عبد الرحمن بن أبى عمرو (ت: ٦٨٢ هـ) المغنى شرح الكبير، بعناية مجموعة من العلماء، بيروت دار الكتاب العربي، ج ٩.
9. ابن قدامة: أبو محمد موفق الدين عبدالله بن أحمد بن محمد بن قدامة الجماعيلي المقدسى ثم الدمشقي الحنبلي، الشهير بابن قدامة المقدسى (المتوفى: ٦٢٠هـ)، المغنى لابن قدامة، مكتبة: قاهرة، تاريخ ١٣٨٨هـ - ١٩٦٨م.
10. ابن نجيم، زين الدين، البحر الرائق شرح كنز الدقائق، بيروت، دار المعرفة، ط: ٢.
11. ابن منظور، محمد بن مكرم بن علي، ابو الفضل جمال الدين ابن منظور الأنصاري الرويفعى الإفريقى (المتوفى: ٧١١هـ)، لسان العرب، ناشر: دار صادر- بيروت ط- ١٤١٤هـ.
12. ابن منظور، لسان العرب، تصحيح امين محمد عبد الوهاب و محمد صادق العبيدى، بيروت: دار احياء التراث العربى و مؤسسة التاريخ العربى، ١٤١٦ق - ١٩٩٦م، چاپ اول، ج ٣، صص ٢٨٥-٢٨٦.
13. ابن الهمام، كمال الدين محمد بن عبد الواحد السيواسى المعروف بابن الهمام (المتوفى: ٨٦١هـ)، فتح القدير، ن دار الفكر، ط، ب ت.
14. أبوبكر احمد بن الحسين بن علي البيهقي، السنن الكبرى و فى ذيله الجوهر النقى، باب (عطا الفى على الديوان، ناشر: مجلس دائرة المعارف، ط: الأولى، ١٣٤٤هـ.

15. أبوبكر بن ابي عاصم و هو احمد بن عمرو بن الضحاک بن مخلد الشيباني (المتوفى: ٢٨٧هـ)، السنة، ت محمد ناصر الدين الاباني، ن المكتب الإسلامي، بيروت، ط الأولى، ١٤٠٠.
16. أبوبكر، أحمد بن محمد بن هارون بن يزيد الخلال البغدادي الحنبلي (المتوفى: ٣١١هـ)، أحكام أهل الملل والردة من الجامع لمسائل الإمام أحمد بن حنبل، ت. سيد كسروى حسن، ن: دارالكتب العلمية، بيروت – لبنان، ط الأولى، ١٤١٤ – ١٩٩٤.
17. أبوجعفر أحمد بن محمد بن سلامة بن عبدالمك بن سلمة الأزدي الحجری المصرى المعروف بالطحاوى (المتوفى: ٣٢١هـ) مختصر اختلاف العلماء، ت د. عبدالله نذير أحمد، ن: دار البشائر الإسلامية- بيروت.
18. أبو داود سليمان بن الأشعث بن إسحاق بن بشير بن شداد بن عمرو الأزدي السجستاني (المتوفى: ٢٧٥هـ)، سنن أبى داود، تحقيق: شعيب الأرناؤوط، محمد كامل قره بللى، ناشر: دار الرسالة العالمية، الطبعة: الأولى، ١٤٣٠هـ – ٢٠٠٩م.
19. ابوزهره، الامام محمد ابوزهره، العلاقات الدولية فى الإسلام، ت ب، دار الفكر العربى، سال ١٤١٥هـ – ١٩٩٥م.
20. أبو عبدالله أحمد بن محمد بن حنبل بن هلال بن أسد الشيباني (المتوفى: ٢٤١هـ)، مسند الإمام أحمد بن حنبل، تحقيق: شعيب الأرناؤوط، عادل مرشد، و آخرون، د عبدالله بن عبدالمحسن التركى، ناشر مؤسسة الرسالة، ط: الأولى، ١٤٢١هـ، ٢٠٠١م.
21. أبو الفداء إسماعيل بن عمر بن كثير القرشى الدمشقى (الموفى: ٧٧٤هـ)، السيرة النبوية (من البداية والنهاية لابن كثير)، ت مصطفى عبدالواحد، ن دار المعرفة للطباعة والنشر والتوزيع، بيروت- لبنان، ١٣٩٥هـ – ١٩٧٦م.
22. ابن هشام، عبدالمك، سيرة النبى صلى الله عليه وسلم، تحقيق: محمد محى الدين، القاهرة، مكتبة دار التراث، ١٤٢٤هـ ق، ٢٠٠٣م.
23. ابو داود سليمان بن الاشعث، سنن ابى داود.
24. افلاطون، جمهوريت، طبع تهران، سال ١٣٥٣هـ ش.
25. الاصفهاني، نبيه، وثائق خاصة بالأزمة، مجلة السياسية الدولية، مركز الدراسات السياسية و الإستراتيجية، العدد ١٠٢، ١٩٩٠.
26. الاندلسى، أبوحیان محمد بن يوسف بن على بن يوسف بن حيان أثير الدين الاندلسى (المتوفى: ٧٤٥هـ)، البحر المحيط فى التفسير، ت: صدقى محمد جميل، ن: دار الفكر – بيروت ١٤٢٠هـ.
27. البُجَيْرُمى، سليمان بن محمد بن عمر البجيرمى المصرى الشافعى (المتوفى ١٢٢١هـ)، لتجريد لنفع العبيد- حاشية البجيرمى على شرح المنهج (المنهج الطلاب اختصره زكريا الأنصارى من منهاج الطالبين للنووى ثم شرحه منهج الطلاب)، ناشر: مطبعة الحلبي، ١٣٦٩هـ – ١٩٥٠م، ط:ب.
28. البخارى، محمد بن إسماعيل أبو عبدالله البخارى الجعفى، الجامع الصحيح المختصر، ت.د. مصطفى ديب البغا استاذ الحديث و علومه فى كلية الشريعة- جامعة دمشق، ن. دار ابن كثير، اليمامة- بيروت، ط. الطبعة الثالثة، ١٤٠٧ – ١٩٨٧.
29. البدر الدين، أبو عبدالله، محمد بن ابراهيم بن سعد الله بن جماعة الكنائى الحموى الشافعى، بدر الدين (المتوفى: ٧٣٣هـ) تحرير الأحكام فى تدبير أهل الإسلام، ت الشيخ عبدالله بن زيد آل محمود، ن: دار الثقافة بتفويض من رئاسة المحاكم الشرعية بقطر، ط الثالثة، ١٤٠٨هـ – ١٩٨٨م.

30. البهوتى، منصور بن يونس بن إدريس البهوتى، كشف القناع عن متن الإقناع، ت. هلال مصيلحى مصطفى هلال، ن: دار الفكر بيروت، ١٤٠٢هـ.
31. البيهقى، أحمد بن الحسين بن على بن موسى الخسروجردى الخراسانى، أبوبكر البيهقى، معرفة السنن والآثار (المتوفى: ٤٥٨هـ) ت: عبدالمعطى أمين قلجى، ن: جامعة الدراسات الإسلامية (كراچى- باكستان) و أخرى ، ط: الأولى، ١٤٢٤هـ- ١٩٩١م.
32. الجعفى، محمد بن إسماعيل أبو عبدالله البخارى الجعفى، الجامع المسند الصحيح المختصر من أمور رسول الله (صلى الله عليه وسلم) و سننه و أيامه، صحيح البخارى، ناشر: دار طوق النجاة، ط اول، ١٤٢٢هـ.
33. الجصاص، أحمد بن على أبوبكر الرازى الجصاص الحنفى (المتوفى: ٣٧٠ هـ)، احكام القرآن، ت. محمد صادق القمحاوى، ن: دار إحياء التراث العربى- بيروت، ط: ١٤٠٥هـ.
34. الجوزى، جمال الدين أبو الفرج عبدالرحمن بن على بن محمد الجوزى، (المتوفى: ٥٩٧ هـ) مناقب الإمام أحمد، ت د عبدالله بن عبدالمحسن التركى، ن: دار هجر، ط الثانية ١٤٠٩هـ.
35. الجوزية، محمد بن أبى ابن قيم الجوزية ٧٥١هـ، احكام اهل الذمة، ت: طه عبدالرؤوف سعد، ن: دارالكتب العلمية بيروت- لبنان، ١٤٢٣هـ- ٢٠٠٢م.
36. الجوزية، محمد ابن ابى بكر بن ايوب بن سعد شمس الدين ابن قيم الجوزية (المتوفى: ٧٥١هـ)، إعلام الموقعين عن رب العالمين، ت. محمد عبدالسلام إبراهيم، ناشر: دار الجبل – بيروت، ط ١٩٧٣.
37. الجوزى، محمد بن أبى بكر بن أيوب بنسعد شمس الدين ابن القيم الجوزية (المتوفى: ٧٥١هـ)، زاد المعاد فى هدى خير العباد، ن مؤسسة الرسالة، بيروت-مكتبة المنار الإسلامية، الكويت، ط السابعة والعشرون، ١٤١٥هـ-١٩٩٤م.
38. الخالدى، محمود معالم الخلافة فى الفكر السياسى الإسلامى، بيروت، دار الجبل، الطبعة الأولى، ١٤٠٤ هـ ق – ١٩٨٤م.
39. الرازى، محمد ابن أبى ضياء الدين، تفسير الفخر الرازى-المشتهر: التفسير الكبير و مفاتيح الغيوب، بيروت، دار الفكر، ط ١٤٠١هـ – ١٩٨١م
40. الخياط، عبدالعزيز، النظام السياسى فى الإسلام.
41. الراشد، محمد أحمد، أصول الإفتاء والاجتهاد التطبيقي، ن: دارالمحراب، الطبعة الأولى، ١٤٢٣ – ٢٠٠٢م.
42. الرملى، شمس الدين محمد بن أبى العباس أحمد بن حمزة شهاب الدين الرملى (المتوفى: ١٠٠٤هـ)، نهاية المحتاج إلى شرح المنهاج، ن. دار الفكر، بيروت، ط. ١٤٠٤هـ – ١٩٨٤م.
43. الزحيلى، وهبة، الفقه الإسلامى و ادلته، ناشر: دار الفكر، سوريه دمشق، سنة الطبع: ٢٠٠٦م.
44. الزحيلى، وهبة، آثار الحرب فى فقه الإسلامى، ت، ب، ن: دار الفكر، ط ٢٠١٩.
45. الزير، رمضان، العلاقات الدولية فى السلم، ليبيا، ناشر: دارالجماهير الطبعة الأولى، ١٩٨٩م.
46. الزيلعى، عبدالله، نصب الرايه، ج ٤، كتاب الولاء، الحديث الأول.
47. السرخسى، محمد ابن أحمد بن أبى سهل شمس الأئمة السرخسى (المتوفى: ٤٨٣هـ)، المبسوط، ت: ب، ن: دارالمعرفة، بيروت، ط: ب، ١٤١٤هـ- ١٩٩٣م.
48. السهيلي، ابو القاسم عبدالرحمن بن عبدالله بن احمد السهيلي (المتوفى: ٥٨١هـ)، الروض الأنف فى شرح السيرة النبوية

- لابن هشام، ت، عمر عبدالسلام السلامى، ن دار احياء التراث العربى، بيروت ط. الاولى، ١٤٢١هـ/٢٠٠٠م.
49. الشوكانى، محمد بن على بن محمد بن عبدالله الشوكانى اليمنى (المتوفى: ١٢٥٠هـ)، نيل الأوطار، ت: عصام الدين الصبايطى، ن: دار الحديث، مصر، ط: الأولى، ١٤١٣هـ - ١٩٩٣م.
50. الشيرازى، أبو اسحاق إبراهيم بن على بن يوسف الشيرازى، (المتوفى: ٤٧٦هـ)، المذهب فى فقه الإمام الشافعى، ن: دار الكتب العلمية، ط ب.
51. الصبارينى، غازى حسن، الوجيز فى مبادئ القانون الدولى العام، عمان، مكتبة دار الثقافة، ط ١، ١٩٩٢م.
52. الصنعانى، محمد بن إسماعيل بن صلاح بن محمد الحسنى، أبو إبراهيم، عز الدين، المعروف كأسلافه بالأمير (المتوفى: ١١٨٢هـ) سبل السلام، ت: ب، ن: دار الحديث، ط: ب.
53. الطبرى، محمد ابن جرير بن يزيد بن كثير بن غالب الأملى، أبو جعفر الطبرى (المتوفى: ٣١٠هـ)، جامع البيان فى تأويل القرآن، ت: أحمد محمد شاكر، ن: مؤسسة الرسالة، ط، الأولى، ١٤٢٠هـ - ٢٠٠٠م.
54. الطبرى، محمد، التاريخ الطبرى، تحقيق: محمد أبو الفضل إبراهيم، بيروت دار المعرفة، ج ١، ص ٦١.
55. الطريقى، د. عبدالله، الإستعانة بغير المسلمين فى الفقه الإسلامى، مؤسسة الرسالة، ط. دوم، ١٤١٤هـ.
56. العتيبى، سعد بن مطر المرشدى، فقه المتغيرات فى علائق الدولة الاسلامية بغير المسلمين، دراسة تأصيلية تطبيقية مع موازنة بقواعد القانون الدولى المعاصرة، ن: دار الهدى النبوى مصر، ط ١١٤٣هـ - ٢٠٠٩م.
57. العسقلانى، أبو الفضل أحمد بن على بن محمد بن حجر العسقلانى (المتوفى: ٨٥٢هـ)، التلخيص الحبير فى تخريج أحاديث الراعى الكبير، ن: دار الكتب العلمية، ط الأولى ١٤١٩هـ - ١٩٨٩م.
58. الغزالى، ابو حامد محمد بن محمد الغزالى الطوسى، (المتوفى: ٥٠٥هـ)، إحياء العلوم الدين، ناشر: دار المعرفة - بيروت.
59. الغضبان، منير، التحالف السياسى فى الإسلام، الاردن، مكتبة المنار، ط اول ١٤٠٢ هـ ق.
60. الغضبان، منير، المنهج الحركى للسيرة النبوية، ت، ب، ن: مكتبة المنار الاردن، سال نشر ١٤١١هـ - ١٩٩٠م.
61. الفيروز آبادى، مجدد الدين محمد بن يعقوب الفيروز آبادى، القاموس المحيط، ناشر: بيروت دار الجليل، ١٤٠٧ق - ١٩٦٩م.
62. القاسمى، ظافر، نظام الحكم فى الشريعة والتاريخ الإسلامى، الكتاب الاول، الحياة الدستورية، بيروت، ط ٥، ١٤٠٥هـ ق - ١٩٨٥م.
63. القاضى، د/ عبدالله محمد، السياسة الشرعية: مصدر للتقنين بين النظرية و التطبيق، ت. ب، ن: دار الكتب الجامعية الحديثة، مصر، ط: الأولى، ١٩٨٩م.
64. القرضاوى، د/يوسف، السياسة عند الغريبيين، سال ٢٠١٧، <https://www.al-qaradawi>
65. القرضاوى، د. يوسف، السياسة الشرعية فى ضوء نصوص الشريعة و مقاصد ها، ت، ب، ن: مكتبة وهبة، ط ٢٠١١.
66. القرطبى، أبو الوليد محمد بن أحمد بن رشد القرطبى (المتوفى: ٥٢٠هـ)، البيان والتحصيل والشرح والتوجيه والتعليل المسائل المستخرجة، ت. د محمد حجى و آخرون، ن: دار الغرب الإسلامى، بيروت، ط. دوم، ١٤٠٨هـ - ١٩٨٨م.
67. القرطبى، أبو عبدالله محمد بن أحمد بن فرح الأنصارى الخزرجى شمس الدين القرطبى (المتوفى: ٦٧١هـ)، الجامع الأحكام القرآن، ت: هشام سمير البخارى، دار عالم الكتب، الرياض، ط ١٤٢٣هـ - ٢٠٠٣م.
68. القرطبى، ابو عبدالله محمد بن احمد بن ابى بكر بن فرح الانصارى الخزرجى شمس الدين القرطبى (المتوفى: ٦٧١هـ)،

- الجامع الاحكام القرآن= تفسير القرطبي، ت. أحمد البردوني و ابراهيم أطفيش، ن. دار الكتب، القاهرة، ط. ١٣٨٤هـ/ ١٩٦٤م.
69. القرطبي، محمد بن رشد، بداية المجتهد و نهاية المقصد، بيروت، دارالمعرفة، ط٦، ١٩٨٢م.
70. القدومي، مروان، العلاقات الدولية في الإسلام، الطبعة الأولى، ب ن، ١٤٠٧هـ - ١٩٨٧م.
71. الكاساني، علاء الدين، أبوبكر بن مسعود بن أحمد الكاساني الحنفي، (المتوفى: ٥٨٧هـ) بدائع الصنائع في ترتيب الشرائع، ن دارالكتب العلمية، ط١٤٠٦هـ - ١٩٨٦م.
72. الماوردي، أبو الحسن علي بن محمد بن محمد بن حبيب البصري البغدادي، الشهير بالماوردي (المتوفى: ٤٥٠هـ)، الحاوي الكبير في فقه مذهب الإمام الشافعي و هو شرح مختصر المزني، ت: الشيخ علي محمد معوض- الشيخ عادل أحمد عبدالموجود، ن: دارالكتب العلمية، بيروت - لبنان ط: الاولى، ١٤١٩هـ- ١٩٩٩م.
73. الماردي، علي، الأحكام السلطانية، بيروت، دارالكتب العلمية.
74. النبهاني، تقى الدين، الشخصية الإسلامية، بيروت، دار الأمة - بيروت طبع الخامسة ١٤٢٤هـ ق.
75. النجدي، محمد بن عبد الوهاب بن سليمان التميمي النجدي (المتوفى: ١٢٠٨هـ)، مجموعة الرسائل في التوحيد و الإيمان(مطبوع ضمن مؤلفات الشيخ محمد عبد الوهاب، الجزء الاول)، ت: إسماعيل بن محمد الأنصاري، ناشر جامعة الامام محمد، الرياض، ط: ب.
76. النسائي، أبو عبد الرحمن أحمد بن شعيب بن علي الخراساني، النسائي (المتوفى: ٣٠٣هـ) المجتبى من السنن، السنن الصغرى للنسائي، ت عبد الفتاح أبو غدة، نشر: مكتب المطبوعات الاسلامية- حلب، ط ١٤٠٦- ١٩٨٦.
77. النسفي، نجم الدين، عمر بن محمد بن احمد بن اسماعيل، أبو حفص، نجم الدين النسفي (المتوفى: ٥٣٧ هـ)، طلبه الطلبة، ناشر المطبعة العامرة، مكتبة المثنى ببغداد ١٣١١هـ.
78. النووي، محي الدين بن شرف النووي وفاته (٦٧٤هـ)، المجموع شرح المذهب، تأليف: محمود مطروحي، بيروت، دار الفكر، ط١، ١٤١٧هـ - ١٩٩٦م.
79. النووي، يحيى بن شرف النووي محي الدين أبوزكريا، المنهاج في شرح صحيح مسلم بن الحجاج، ن. مؤسسه قرطبه، سال: ١٤١٤هـ- ١٩٩٤م.
80. الهلالي، د/ نشأت، الأمن الجماعي الدولي.
81. تاج، شيخ عبد الرحمن، السياسة الشرعية والفقه الاسلامي، ناشر: مجلة المصر، سال ١٤١٥هـ ق.
82. جان مينو، مدخل الى علم السياسة، ناشر: عويدات بيروت، سال ١٩٨٣م.
83. حسن، حسن ابراهيم، تاريخ الاسلام.
84. حنبل، احمد، مسند الإمام احمد بن حنبل، ت. شعيب الأرناؤوط و آخرون، ن. مؤسسة الرسالة، ط الثانية ١٤٢٠هـ، ١٩٩٩م.
85. خلاف، عبد الوهاب، السياسة الشرعية أو نظام الدولية الإسلامية في الشؤون الدستورية والخارجية والمالية، ناشر: دار القلم، ١٤٠٨هـ - ١٩٨٨م.
86. خيرى، د/ محمود ، المدخل في علم السياسة، ن: الاهرام التجارية، ط ١٩٧٦.
87. زرقا، مصطفى، شرح نودونه قاعده فقهى مذهب حنفى، مترجم: عبد الواحد نهضت فراهى، نشر: ميوند، سال ١٤٤٣ق- ١٣٩٤ش.

88. سهاك، مصدق، مقاله سياسى و نظامى، نقد پيمان امنيتى افغانستان امريكا، ۲۰۱۴/۳/۱۱ م.
89. سيد قطب، ابراهيم حسين الشاذلى، المعروف بسيد قطب، فى ظلال القرآن، ن. دار الشروق.
90. شبهات وردود، محمد السيد النحاس، التعاون والاشتراك فى جيوش غير المسلمين. ۲۰۱۶ م.
91. شبير، د. محمد عثمان، حكم الاستعانة بغير المسلمين فى الجهاد الاسلامى، ۲۰۱۰ م.
92. صهيبي، عبدالجبار، الجامع الصحيح للسنن والمسانيد، ت. ب. ن. ب. تاريخ نشر ۱۵-۸-۲۰۱۴.
93. طلوعى، محمود، فرهنگ جامع سياسى، طبع: ۱۳۸۵ هـ ش، ناشر: كتاب خانه ملى ايران.
94. عالم، عبدالرحمن، بنياد هاى علم سياست، تهران، طبع ۱۳۸۷.
95. عبدالسلام بن عبدالله بن الخضر بن محمد، ابن تيمية الحرانى، أبو البركات، مجد الدين (المتوفى: ۶۵۲هـ)، المحرر فى الفقه على مذهب الإمام أحمد بن حنبل، ن: مكتبة المعارف - الرياض، ط: الثانية، ۱۰۴-۱۹۸۴ م.
96. عبد العال، عطاء الله، أحكام البغاة فى الشريعة الإسلامية، جامعة النجاح الوطنية، غير منشور، ۱۹۹۰ م.
97. عبدالعزيز بن محمد بن على عبد اللطيف، نواقض الإيمان القولية والعملية، ت: ب. ن: مدار الوطن للنشر، ط الثالثة ۱۴۲۷هـ.
98. عبدالله بن محمد بن فودى، ضياء السياسات والفتاوى والنوازل مما هو فى من فروع الدين من المسائل، ت احمد محمد كانى، الزهراء لأعلام العربى، ط اول، سال ۱۴۰۸هـ - ۱۹۸۸ م.
99. عبدالملك بن هشام بن أيوب الحميرى المعافى، أبو محمد، جمال الدين (المتوفى: ۵۲۱۳هـ)، السيرة النبوية لابن هشام، ت مصطفى السقا و ابراهيم الأبيارى و عبد الحفيظ الشلبى، ن شركة مكتبة و مطبعة مصطفى البابى الحلبي و أولاده بمصر، ط الثانية، ۱۳۷۵-۱۹۵۵ م.
100. علوان، عبدالكريم، الوسيط فى القانون الدولى العام، كتاب الأول، المبادئ العامة، عمان، دار الثقافة، ط ۱، ۲۰۰۸ م.
101. على، جواد، المفصل فى تاريخ العرب قبل الاسلام، بيروت، دار العلم للملايين، مكتبة النهضة، سال ۱۹۹۷ م، ط ۱، ج ۴، ص ۳۷۳
102. عنيني، صالح، محمد عزت، احكام التحالف سياسى فى فقه الاسلامى، ن: الجامعة النجاح، ۲۰۰۸ م.
103. لاشين، د. موسى شاهين، فتح المنعم شرح صحيح المسلم، ن دار الشروق، ط الأولى (دار الشروق)، ۱۴۲۳هـ - ۲۰۰۲ م.
104. غانم، محمد حافظ، مبادئ القانون الدولى العام، القاهرة: دار النهضة العربية، ۱۹۶۸ م.
105. لهانس مورغنتاوى، السياسة بين الأمم، نيويورك ۱۹۸۴ م.
106. محمد، ابراهيم، تاريخ ونظريات العلاقات الدولية، جامعه الاسلاميه غزه، كلية الآداب، سال: ۱۴۱۰هـ ق.
107. قطب، محمد، واقعا المعاصر، السعودية، مؤسسة المدينة، الطبعة الثالثة، ۱۴۱۰-۱۹۸۹ م.
108. معين، محمد، فرهنگ معين، ناشر: ادينا، ط ۱۳۸۱.
109. مطمئن، نظر محمد، د امريكا او طالبانو دسولي ترون، ناشر: قلم، سال: ۱۳۹۹.
110. مقداد، محمود، الموالى ونظام الولاء من الجاهلية الى اواخر العصر الاموى، سنة الطبع ۱۴۰۸هـ - ۱۹۸۸.
111. منصور، دكتور ممدوح مصطفى محمود، سياسات التحالف الدولى، الاسكندرية، كلية التجارة، جامعة الاسكندرية، ۱۹۹۷.

112. ميلر، فريد، نظرية ارسطو، السياسة، موسوعة ستانفورد، ت، لینا الحضيف و محمد الرشودي،
<https://hekma.org>
113. هارون، د/ على احمد، أسس الجغرافيا السياسية، ن: دارالفكر العربى القاهرة، ط. ١٩٩٨م.
114. هشام، د. محمد سعيد آل برغش، الأحلاف العسكرية والسياسية المعاصرة والآثار المترتبة عليها، ن: دارالكتب المصرية، ١٤٣٤ هـ - ٢٠١٣ م.
115. ملحم قربان، المنهجية والسياسة، بيروت، طبع اول ١٩٨٦.
116. هيكل، د. محمد خير، الجهاد والقتال فى السياسة الشرعية، لبنان، دارالبیارق، بیروت، ط ١٤١٤هـ - ١٩٩٢م.
117. وزارة الأوقاف والشئون الإسلامية-الكويت، الموسوعة الفقهية الكويتية، ط: دوم، ن، دارالسلاسل، الكويت، ط١٤٠٤-١٤٢٧ق.
118. الموسوعة العربية، الميسرة، الجمعية المصرية، القاهرة، دارالجل.
119. ياسين، د/ محمد نعيم، محاضرات فى مادة السياسة الشرعية، سنة ٩٢-٩٣، نقلاً عن السياسة الشرعية عند الإمام ابن قيم الجوزية، ت. د/عبدالقادر شعبان الرفاعى.
120. اسكندرى، محمد، نگاهی به مفهوم سياست، شماره ٢١، <https://ensani.ir/fa/article>
121. مجلة السياسية الدولية، مركز الدراسات السياسية و الإستراتيجية، العدد ١٠٢، ١٩٩٠.
122. جريده رسمى (وزارت عدليه)، موافقتنامه همكارى هاى درازمدت استراتيژيک ميان دولت جمهورى اسلامى افغانستان و ايالات متحده امريكا، تاريخ نشر: ٦ سرطان ١٣٩١ هـ، نمبر مسلسل (١٠٨٠).